

עולמות שיח וסוגות

1	עולמות שיח וסוגות
1	הקדמה
3	הצגה כוללת
4	השיח העיוני
4	תקשורת בין אישית
5	תקשורת ההמונים
5	ספרות
6	המקורות היהודיים
6	טקסטים למטרות מידוע, תיאור והסבר
7	טקסטים למטרות טיעון ושכנוע
8	טקסטים למטרות הפעלה
8	טקסטים למטרות סיפור (טקסטים נרטיביים)
9	הטקסט הדיגיטלי

הקדמה

מטרתו הכוללת של החינוך הלשוני היא לבסס את הידע הלשוני הקיים של התלמידים ולפתחו כדי להכשירם לתפקד כהלכה בחברה אוריינית.

השימוש המושכל בלשון בחברה אוריינית - השיח האורייני - מתבטא בעל פה ובכתב ובמגוון עשיר של סוגות ותת-סוגות. השליטה בשיח האורייני מאפשרת לדוברים להתאים את לשונם למטרות ולנסיבות החברתיות של השימוש (לשון רשמית יותר ופחות), לתחום הדעת (בחירת האמצעים הלשוניים) ולידע המשוער של קהל היעד (הצורך בהסברים).

הנחות היסוד של התכנית בנושא זה הן אלה:

- ◆ **סוגה** היא מכלול של טקסטים - תת-סוגות - בעלי מטרה חברתית-תרבותית דומה ומאפיינים משותפים ברמת השיח וברמת הלשון, המיועדים לקהל מסוים.
- ◆ **תת-סוגה** מתאפיינת בבחירות הלשוניות ובבחירות ברמת השיח, הנובעות מתחום הדעת שבו היא עוסקת, מקהל היעד שלה, מהערוץ שבו היא מתקשרת (שפה דבורה או כתובה, משודרת או פנים אל פנים וכו') ומהמוסכמות של החברה והתרבות.
- ◆ **תפקוד אורייני** פירושו שימוש הולם במגוון טקסטים דבורים וכתובים שמציעה סביבתו החברתית-תרבותית של המשתמש.
- ◆ **הבנה והפקה של טקסטים דבורים וכתובים כוללת את ההכרה בזיקות הגומלין** שהטקסטים של התרבות מקיימים ביניהם.

בתכנית מיוצגים חמישה עולמות שיח:

- עולם השיח העיוני
- עולם השיח של התקשורת הבין-אישית
- עולם השיח של תקשורת ההמונים
- עולם השיח של הספרות
- עולם השיח של המקורות היהודיים

הטקסטים המודגמים בתכנית מייצגים עולמות שיח המשמעותיים לחיי הילדים בבית הספר ומחוצה לו הן כתלמידים, כבני משפחה וכחברים בקהילת בני גילם, והן כאזרחים לעתיד. המונח "עולם השיח" מתייחס למצבור התכנים (ידע, ערכים ותפיסות) ולדרכי ההבעה הלשוניות (דפוס שיח) המשותפים לתחום ידע ו/או עיסוק מסוימים ולקהיליית בעלי הידע או העיסוק בתחום שבו מדובר. ההבחנות בין עולמות השיח בתכנית נועדו להדגים את הגיוון בעולמות ידע ודפוס שיח שתלמידים נפגשים עמם במסגרת החינוך הלשוני.

התכנית עוסקת בארבעה טיפוסים-על של סוגות:

- טקסטים למטרות מידוע, תיאור והסבר
- טקסטים למטרות שכנוע וטיעון
- טקסטים למטרות הפעלה
- טקסטים למטרות סיפור

כל טיפוס-על של סוגה מייצג מקבץ של תת-סוגות בעלות מטרה חברתית מרכזית משותפת ויסודות מבניים משותפים.

העיסוק בטקסטים מעולם השיח העיוני, מעולם השיח של התקשורת הבין-אישית ומעולם השיח של תקשורת ההמונים

הטקסטים מעולם השיח העיוני, מעולם השיח של תקשורת ההמונים ומעולם השיח של התקשורת הבין-אישית מוצגים בתכנית על פי מטרותיהם החברתיות: טקסטים למטרות מידוע, תיאור והסבר; טקסטים למטרות טיעון ושכנוע; טקסטים למטרות הפעלה; טקסטים למטרות סיפור. העיסוק בטקסטים השונים תלוי בצורכיהם של התלמידים, בכשירותם הלשונית, בפעילות בכיתה ובבית הספר ובמטרות החינוכיות. המורה, כסוכן התרבות, מחויב ליזום הוראה של טקסטים במגוון רחב ככל האפשר תוך התחשבות בהיבטים אלה.

מטרת ההוראה היא לצייד את התלמידים בהבחנות טקסטואליות לקראת תפקוד אורייני בחברה. לשם כך הם ילמדו להבחין בייחודו של כל טקסט וטקסט במסגרת הסוגה שלו ובהקשר החברתי-תרבותי שלו וילמדו כי בחירתה של הסוגה קשורה בסיטואציה התקשורתית. מומלץ לעסוק בכל המגוון בכל רמת גיל ולהעשירו בתת-סוגות נוספות על פי המטרות והצרכים של ההוראה. בשום מקרה אין מטרת העיסוק בסוגות בבית הספר לטפח את יכולת המיון של טקסטים. הוראת הטקסטים בבית הספר תיעשה תוך מודעותו של המורה לזיקות שבין הסוגות השונות ולעובדה שגבולות הסוגות אינם מוחלטים.

מצבים של הבנה והפקה של טקסטים מעולם השיח העיוני, מעולם השיח של התקשורת הבין-אישית ומעולם השיח של תקשורת ההמונים, מאפשרים הוראה מהטקסט אל הלשון. בלימוד השיטתי של הידע הלשוני תיעשה ההוראה מהלשון אל הטקסט בהקשרים הטקסטואליים של עולמות השיח האלה.

העיסוק בטקסטים מעולם השיח של הספרות ומעולם השיח של המקורות היהודיים

ליצירות הספרות ולטקסטים מהמקורות היהודיים יש מקום ייחודי ומובחן בשיח החברתי. הם מזמנים ללומד הכרה וידע של המורשת התרבותית היהודית והאוניברסלית ומפתחים דרכי חשיבה ודרכי שימוש שונות וייחודיות בשפה.

העיסוק בטקסטים משני עולמות שיח אלה מחזקים את רגשות ההשתייכות הלאומית והקהילתית, התרבותית והחברתית ותורמים לעיצוב הזהות האישית.

הצגה כוללת

ההצלבה בין עולמות שיח לסוגות המוצגת בטבלה שבהמשך נועדה ליצור מסגרת משמעותית לתהליך וליצירה של טקסטים מסוגים שונים, מתוך התחשבות במטרה החברתית ובמוסכמות הסוגה בכל מקרה ומקרה.

בספרות המקצועית מוצעות דרכים שונות למיון טקסטים לפי סוגות. החלוקה המוצגת בטבלה משלבת עקרונות עיוניים עם מטרות דידיקטיות, והיא נועדה לפתח יכולות של הבנה והפקה בכל אחת מהסוגות, ובמידה מועטה יותר - לעודד הבחנה מודעת בין הסוגות השונות.

שיבוצן של תת-סוגות במשבצות הטבלה מדגים דרכים שונות למימוש המטרה המרכזית של הסוגה. אלא שטקסטים יכולים למלא יותר מפונקציה מרכזית אחת ולהשתייך ליותר מעולם שיח אחד. במקרים כאלה תופיע תת-הסוגה ביותר ממשבצת אחת.

לדוגמה: מאמר העמדה והפרסומת נועדו שניהם לטעון ולשכנע ושניהם משתייכים לעולם השיח של התקשורת, אך מאמר העמדה יכול להשתייך גם לעולם השיח העיוני. לידיעה העיתונאית מטרה מידעית ומטרה סיפורית - היא ממלאת תפקיד מידעי-הסברי, אך יש לה גם יסודות סיפוריים. בדומה לכך הכתבה - יש לה מאפיינים סיפוריים ויש בה רכיב של מסירת מידע.

העלילון (קומיקס) המספר סיפור בתמונות, הוא תת-סוגה נרטיבית בעלת יסודות עיצוב חזותיים-אסתטיים היות והוא מספר סיפור בתמונות. משום כך הוא משתייך לעולמות שיח שונים: עולם השיח של תקשורת ההמונים שבו הוא מתפרסם לרוב, ועולם השיח של הספרות.

מטרות הסוגה עולם השיח	מידע, תאור והסבר	טיעון ושכנוע	הפעלה	סיפור, יידוע, שיתוף והנאה
עיוני	- טקסט מידעי - לימודי (ערך באנציקלופדיה, טקסטים בספרי לימוד, ובספרי יען) - דיווח בכתב ובעל פה - הצגת נושא בכתב ובעל פה רשומות	- מאמר עמדה - הצגת עמדה בעל פה	- חוברת עבודה (פעילויות) - הוראות	- סיפור היסטורי
תקשורת בין-אישית	- דיווח בעל פה ובכתב - רשומות	- דיון בעל פה ובכתב	- מכתב בקשה - הוראות בכתב ובעל פה	- סיפור אישי בכתב ובעל פה
תקשורת המונים	- ידיעה עיתונאית כתובה - ידיעה עיתונאית משודרת - דיווח כתוב	- פרסומת משודרת - פרסומת כתובה - עצומה - מאמר עמדה	- תמרורים ושלטי רחוב	- ידיעה עיתונאית כתובה - ידיעה עיתונאית משודרת - עלילון

- כתבה כתובה - כתבה משודרת		- מכתב מערכת	- דיווח משודר - כתבה כתובה - כתבה שודרת	
- סיפורת - משל, אגדות ומעשיות - עלילון - שיר		- משל, אגדות ומעשיות	- ביוגרפיות - רומן היסטורי	ספרות
- סיפורי המקרא - סיפורי חז"ל - מדרשים	- דינים והלכות	- המדרש - סיפורי חז"ל - הסיפור - המקראי		מקורות יהודיים

השיח העיוני

עולם השיח העיוני מאגד את כל תחומי הידע הלא-ספרותי הנלמדים בבית הספר ואת ייצוגיהם הטקסטואליים של תחומים אלה. הקריאה, הכתיבה והדיבור בעולמות אלה אמורים לפתח אצל התלמידים ידע תוכני ויכולות של שיח אורייני הנחוצים בתחומי הידע האקדמי והמקצועי

מטרת הסוגה עולם השיח	מידוע, תיאור והסבר	טיעון ושכנוע	הפעלה	סיפור, יידוע, שיתוף
עיוני	* טקסט מידעי- לימודי (ערך באנציקלופדיה, טקסטים בספרי לימוד, ובספרי יען) * דיווח בכתב ובעל פה * הצגת נושא בכתב ובעל פה * רשומות	* מאמר עמדה * הצגת עמדה בעל פה	* חוברת עבודה (פעילויות) * הוראות	* סיפור היסטורי

תקשורת בין אישית

עולם השיח של התקשורת הבין-אישית מאופיין במטרותיו - יצירת קשרים אישיים ושמירה עליהם - ובדפוסי השיח המאפיינים אותו. הטיפול בעולם זה בבית הספר נועד לחזק את הכישורים הלשוניים הבין-אישיים שהילדים רכשו עוד טרם בואם לבית הספר.

מטרת הסוגה עולם השיח	מידוע, תיאור והסבר	טיעון ושכנוע	הפעלה	סיפור, יידוע, שיתוף והנאה
תקשורת בין- אישית	- דיווח בעל פה ובכתב - רשומות	- דיון בעל פה ובכתב	- מכתב בקשה - הוראות בכתב ובעל פה	- סיפור אישי בכתב ובעל פה

תקשורת ההמונים

עולם השיח של תקשורת ההמונים - ילדים הם צרכנים פעילים של אמצעי תקשורת ההמונים מגיל צעיר. הם נחשפים לטקסטים מתקשורת ההמונים כשם שהם נחשפים לטקסטים כתובים מסוגות שונות. הכללת כמה תת-סוגות של שיח זה בתכנית - כתבה, ידיעה, פרסומת - נועדה לפתח את הכשירות התקשורתית שלהם דרך היכרות קרובה עם המבנים, הצורות הלשוניות והאמצעים החזותיים המאפיינים תת-סוגות אלה ודרך התנסות פעילה בדרכי הבעה האופייניות לכל תת-סוגה.

התכנית אינה עוסקת במאפייניה הייחודיים של השפה האורקולית או בשימוש הייחודי בה בשיח של תקשורת ההמונים. העיסוק בשפה האורקולית ובהיבטים הכוללים של הטקסטים מעולם השיח של תקשורת ההמונים הוא חלק מלימודי תקשורת ההמונים בבית הספר.

לעיסוק בטקסטים מתקשורת ההמונים השלכות חשובות על החינוך לאזרחות ועל החינוך לצרכנות ביקורתית ונאורה של תקשורת.

מטרת הסוגה עולם השיח	מידוע, תיאור והסבר	טיעון ושכנוע	הפעלה	סיפור, יידוע, שיתוף והנאה
תקשורת המונים	- ידיעה עיתונאית	- פרסומת	- תמרורים - ושלטי רחוב	- ידיעה עיתונאית
	- כתובה	- משודרת		- כתובה
	- ידיעה עיתונאית	- פרסומת		- ידיעה עיתונאית
	- משודרת	- כתובה		- משודרת
	- דיווח כתוב	- עצומה		- עלילון
	- דיווח משודר	- מאמר עמדה		- כתבה כתובה
- כתבה כתובה	- מכתב	- כתבה	- מושורת	
- כתבה משודרת	- למערכת			

ספרות

עולם השיח של הספרות משקף את המאגר העשיר של הניסיון החויתי והתרבותי של היחיד ושל החברה, לאורך הדורות. בעיצובה האמנותי הייחודי, הספרות היפה מעניקה לקוראים חוויות והתנסויות אסתטיות שבאמצעותן יבינו טוב יותר את עצמם ואת הזולת. עולם שיח זה כולל מגוון סוגות ותת-סוגות המאופיינות באמצעים אמנותיים צורניים ורטוריים יחודיים.

מטרת הסוגה עולם השיח	מידוע, תיאור והסבר	טיעון ושכנוע	הפעלה	סיפור, יידוע, שיתוף והנאה
ספרות	- ביוגרפיות	- משל, אגדות - ומעשיות		- סיפורת
	- רומן היסטורי			- משל, אגדות - ומעשיות

- ◆ קריאת ספרות יפה
- ◆ מפגש עם יצירה
- ◆ מבחר יצירות
- ◆ יצירות ספרות- נספח
- ◆ רשימת יוצרים מומלצים
- ◆ הישג נדרש 6: קריאה של יצירות ספרות מתקופות שונות ומסוגות שונות. התייחסות פרשנית להיבטיהן הרגשיים, ערכיים, האסתטיים והחברתיים-תרבותיים.

◆ מאמרים:

המראה בספרות ילדים
הסיפור שלא נגמר

להיות אמן להיות אישה – אינטרטקסט וספרות ילדים

המקורות היהודיים

עולם השיח של המקורות היהודיים מזמן מפגש עם טקסטים מהמורשת היהודית שמהווים רכיב משמעותי בבניית המאגר התרבותי-לשוני של אדם יהודי בישראל. הטקסטים מכוונים לחיפוש אחר משמעויות נרחבות הקשורות לחיי היחיד והחברה מנקודת המבט של היהדות.

מטרת הסוגה עולם השיח	מידוע, תיאור והסבר	טיעון ושכנוע	הפעלה	סיפור, יידוע ושיתוף
מקורות יהודיים		- המדרש - סיפורי חז"ל - הסיפור - המקראי	- דינים והלכות	- סיפורי המקרא - סיפורי חז"ל - מדרשים - שירה מקראית

◆ מפגש עם טקסטים מהמקורות היהודיים.

◆ **הישג נדרש 7:** קריאת טקסטים מן המקורות היהודיים כחלק בלתי נפרד מהמורשת התרבותית ותוך עמידה על ייחודם הלשוני.

טקסטים למטרות מידוע, תיאור והסבר

טקסטים אלה כוללים תהליכים של ארגון מידע בדרכים הגיוניות כדי לצקת משמעות בתופעות בעולם החברתי, בטבע ובטכנולוגיה, וכן כדי לעודד פעולה בתחומים אלו. אלה הם טקסטים המבנים את המציאות והמסייעים לנו להתבונן בעולם ולהבין אותו. תת-הסוגות הרווחות לביטוי פונקציות אלו מתמקדות בייצוג המציאות, בדרך זו או אחרת, על מנת ליידע ולהסביר.

אנחנו משתמשים בתיאור, במידוע ובהסבר כדי להתייחס לניסיון שלנו בעולם ולשתף אחרים בניסיון זה. למשל: בגאוגרפיה מתארים מקום מבחינת מראהו, במדעי הטבע מתארים ניסוי ותצפית.

מידוע הוא פונקציה מרכזית בכל שיחה וכמובן בכל מקצועות הלימוד.

הסברים משמשים בשיחה טבעית לענות על צורך משוער או מוצהר במידע מסוים - כתשובה לשאלות "מה?", "מתי?", "איך?", "למה?", "איך עושים?", "איך קרה ש...?", ובשיח אקדמי-אורייני - כתשובות מורחבות לשאלות מעין אלה בתחומי ידע שונים.

ילדים נפגשים עם טקסטים שמטרתם ליידע כבר לפני כניסתם לבית הספר. אולם עיקר המפגש אתם הוא בבית הספר: בתהליך הלימוד של מקצועות רבים, התלמידים מתבקשים לפענח ולייצג מידע בדרך הגיונית, מאורגנת ומוסכמת.

מידוע, תיאור והסבר	מטרת הסוגה עולם השיח	ארגון מידע בדרכים הגיוניות, מאורגנות ומוסכמות, תוך התאמת המסר לרמת ידיעותיו של הנמען, הוא מאבני היסוד של השיח האורייני בכלל. כמובן, רכיבים של מסירת ידע, תיאור והסבר יהיו כפופים
טקסט מדעי- לימודי(ערך באנציקלופדיה, טקסטים בספרי לימוד ובספרי יען) דיווח בכתב ובעל פה הצגת נושא בכתב ובעל פה רשומות	עיוני	
דיווח בעל פה ובכתב רשומות	תקשורת בין-אישית	
ידיעה עיתונאית כתובה ידיעה עיתאונאית משודרת דיווח כתוב דיווח משודר כתבה כתובה כתבה משודרת	תקשורת המונים	
ביוגרפיה רומן היסטורי	ספרות	

לעתים גם למטרות אחרות, כגון טיעון או סיפור.

טקסטים למטרות טיעון ושכנוע

טקסטים אלה כוללים תהליכים של הבניית שיח בדרכים לוגיות ורגשיות כדי להתדיין עם הזולת ולשכנעו. בשיחות יומיומיות, במדע ובתקשורת אנשים מרבים להציג עמדות ולבנות טענות כדי לשכנע את הזולת. השיח הטיעוני כולל תהליכי משא ומתן ומבנים לשוניים-לוגיים, שבאמצעותם דוברים וכותבים בונים תמיכה בעמדותיהם ומנסים להפריך את עמדות הזולת. השיח הטיעוני מופיע בוויכוחים יומיומיים, בדיון הפוליטי, במאמרי עמדה בעיתון, בסוגיות תלמודיות, בפרסומת, במאמרים מדעיים, בכתבת בקשה ועוד. השיח הטיעוני פן לוגי ופן רטורי. הפן הלוגי בא לידי ביטוי בטיעונים הגיוניים הקשורים ביניהם בקשרים לוגיים, כגון קשרי סיבה ומסקנה. הפן הרטורי בא לידי ביטוי בפנייה לרגש ולשכל על ידי שימוש בשאלות, בהפרזות ובהדגשות, בפנייה אישית ובקריאה דרמטית. גם בטקסטים שמטרותיהם ליידע ולספר יכולים להיות מרכיבים טיעוניים, לעתים מפורשים ולעתים סמויים, כגון בטקסט מידעי על תפקוד הלב המכוון להשפיע על הרגלי תזונה ולמנוע עישון, בסיפור דידקטי-חינוכי ועוד.

טיעון ושכנוע	מטרת הסוגה עולם השיח
מאמר עמדה הצגת עמדה בעל פה	עיוני
דיון בעל פה ובכתב	תקשורת בין-אישית
פרסומת כתובה פרסומת משודרת עצומה מאמר עמדה מכתב למערכת	תקשורת המונים
משל, אגדות ומעשיות	ספרות
המדרש סיפורי חז"ל הסיפור המקראי	מקורות יהודיים

טקסטים למטרות הפעלה

טקסטים למטרות הפעלה - בעל פה ובכתב - נועדו לחולל שינוי בהתנהגותו של הזולת, למשל: כאשר פונים לזולת בבקשת מידע, בבקשת רשות, בבקשה לבצע פעולה כלשהי, או כאשר מנחים את הזולת כיצד לבצע פעולה זו.

טקסטים למטרות הפעלה קרובים בייעודם החברתי לטקסטים שמטרתם לשכנע ולטעון. בשני המקרים, הטקסט מכוון לחולל שינוי - בטקסט טיעוני, השינוי עשוי להיות בדעותיו של השומע (שינוי דעה בעקבות דיון) או בהתנהגותו (קניית מוצר בעקבות פרסומת מוצלחת); ואילו בטקסטים מפעילים, השינוי יתבטא בהתנהגות בלבד (הפעלת תוכנה חדשה במחשב, אפיית עוגה לפי ההוראות בספר הבישול). הלשון מספקת לנו עושר של אמצעים לביטוי בקשות, דרישות וציוויים: למשל אפשר לבקש בבקשה ישירה (תחזיר לי, בבקשה, את הספר, טוב?, לא תגנוב, לא תעשה לך...), או ברמות שונות של עקיפה (את יכולה להחזיר לי את הספר? או: סיימת לקרוא את הספר שהשאלתי לך?).

מטרת הסוגה עולם השיח	הפעלה
עיוני	- חוברת עבודה (פעילויות) - הוראות
תקשורת בין-אישית	- מכתב בקשה - הוראות בכתב ובעל פה
תקשורת המונים	- תמרורים ושלטי רחוב
ספרות	
מקורות יהודיים	- דינים והלכות

טקסטים למטרות סיפור (טקסטים נרטיביים)

הטקסטים למטרות סיפור מארגנים אירועים ואנשים במרחב ובזמן מנקודת מבט נתונה, במגוון של פונקציות תרבותיות, חברתיות ואסתטיות.

ניתן למצוא טקסטים סיפוריים בעולמות השיח השונים. בסעיף זה נדון במבנה הסיפורי ומאפייניו ונעסוק בטקסטים למטרות סיפור מעולם השיח העיוני, מעולם השיח של התקשורת הבין-אישית ושל תקשורת ההמונים. הסעיף "העיסוק בטקסטים מעולם השיח של הספרות ומעולם השיח של המקורות היהודיים" (עמ' 56-65) דן בדרכי העיסוק המיוחדות בסיפורים מעולמות שיח אלה.

הטקסטים הנרטיביים מספרים סיפור. הסיפור עוסק באירועים מן העבר (ויש הטוענים, גם מן העתיד, אבל בדרך כלל לא מן ההווה), שנבחרו כראויים להיות מסופרים ועוצבו לשונית בידי מחבר-מספר. סיפורים יכולים להיות שונים זה מזה בדרך הסיפור (בעל פה או בכתב, בספר או בקולנוע, בסדרת תמונות או במחול), בחומרי הרקע (בדיון או מציאות), במבנה, בפונקציה ובמסרים המודגשים (סיפורי מתח, סיפורים טרגיים, קומיים וכו') ובמאפיינים רבים נוספים. עם זאת, יש הרבה מן המשותף לכל הסיפורים באשר הם: על מנת שיהיו ראויים, עליהם לתאר אירועים מפתיעים, יוצאי דופן בדרך כלשהי, ולו רק מנקודת מבטו של המספר. סיפורים יכולים לעניין, לרגש, לשכנע, להצחיק או לזעזע, הכול לפי המטרה וקהל היעד. תהליך העיצוב הסיפורי יקבע את סדר האירועים (סדר הכרונולוגי או סדר אחר), את המשקל היחסי שכל אחד מהם מקבל, את הדרך שבה נתוודע לדמויות וליחסים שביניהן, לזמן, למקום ולאירועים. הטקסט הסיפורי המוגמר הוא מימוש נקודת מבטו של המחבר-המספר, הנוכחת בטקסט.

להתנסות בסוגות הסיפוריות בבית הספר מספר תפקידים משולבים: היא חושפת את התלמידים לסיפורים בעלי מבנים שונים, במגוון רחב של תת-סוגות נרטיביות, והיא מאפשרת להם לשכלל את יכולתם לבנות טקסטים סיפוריים בעל פה ובכתב. ההתנסות הסיפורית גם מפגישה את התלמידים עם העולם התרבותי שמסביבם ועם עולמות רחוקים, וסוללת את הדרך לשותפותם העתידית המלאה בעולמות אלו.

מטרת הסוגה עולם השיח	סיפור, שיתוף וגרימת הנאה
עיוני	- סיפור היסטורי
תקשורת בין-אישית	- סיפור אישי בכתב ובעל פה
תקשורת המונים	- ידיעה עיתונאית כתובה - ידיעה עיתונאית משודרת - עלילון - כתבה כתובה - כתבה משודרת
ספרות	- סיפורת - משל, אגדות ומעשיות - עלילון - שיר
מקורות יהודיים	- סיפורי המקרא - סיפורי חז"ל - מדרשים

הטקסט הדיגיטלי

*סביבת למידה עתירת מידע

האמצעים הדיגיטליים תופסים מקום חשוב יותר ויותר בחיי הפרט. עקב כך, מתרבות ההזדמנויות שבהן צעירים ומבוגרים משתתפים, קולטים ומפיקים טקסטים דיגיטליים. הטקסט הדיגיטלי קשור קשר הדוק לחינוך הלשוני מאחר שהוא נוגע בקליטה ובהפקה של טקסטים משמעותיים ליחיד, לחברה ולנעשה בכיתה. השימוש באמצעים הדיגיטליים לסוגיהם מאפשר מגוון רחב מאוד של פעולות שיח.

שילובם המושכל של האמצעים הללו הוא חלק בלתי נפרד מהחינוך הלשוני. להלן כמה דוגמאות לשילובם של הטקסטים הדיגיטליים בחינוך הלשוני:

* שימוש בתמלילן לקליטה והפקה של טקסטים מידעיים, טיעוניים, מפעילים ונרטיביים, תוך שימוש בכלים המאפשרים ארגון, עיצוב, בדיקת איות, בחירת מילים נרדפות וכן הלאה.

* חקירתם של טקסטים ספרותיים וטקסטים מן המקורות המוצגים על גבי תקליטורים או ברשת, תוך שימוש בכלים נלווים כמו כלי חיפוש, קישור, מילונים.

* שימוש במחוללי מצגות להפקת טקסטים של דיווח, פרסומת או כתבה המאורגנים על ידי קישור לינארי או רשתי, שמשולבות בהן צורות ייצוג אורקוליות.

* שימוש במאגרי מידע על גבי תקליטורים ואתרי המידע ברשת האינטרנט למטרות לימוד ולמטרות חברתיות.

* השתתפות בשיח דבור-כתוב ברשת האינטרנט, כלומר נטילת חלק בהפקה ובקליטה של טקסטים למגוון נמענים, מטרות ונושאים.

לשיח המתרחש ברשת בבית הספר מטרות שונות, בהן:

* שיח עם עמיתים ומומחים בנושאים לימודיים או על בעיה מחיי היום-יום, המזמן התנסות במגוון סוגות, כמו מכתבי בקשה, דיווחים, המלצות, וכן דיון בדילמות ובסוגיות המחייבות נקיטת עמדה.

* שיח עם עמיתים להערכה וביקורת של תהליכים ותוצרים.

השתתפות במעגלי שיח כאלה מבהירה לתלמידים את הקשרים בין תפקידו החברתי-תרבותי של טקסט לבין מרכיבי התוכן, השיח והלשון.

מטרות הטקסט הדיגיטלי הן אלה:

* לספק מידע על אירועים חדשותיים באמצעות אתרי אקטואליה ברשת.

* לספק מידע מתוך מבחר מאגרים בתחומי ידע שונים.

* לבדר ולהנות בשעות הפנאי במשחקים ובשעשועונים.

* לשכנע באמצעות מאמרים ואתרים שנועדו לקדם נושאים וסוגיות שונים.

* ליצור קשר בין-אישי באמצעות תאי דואר אישיים.

* להשפיע, להחליף דעות ולגבש רעיונות על ידי השתתפות פעילה בקהילות משוחחות.

מאפייני הטקסט הדיגיטלי

המאפיין הראשון של שיח דיגיטלי הוא מבנה רשתי של יחידות טקסט, באורך משתנה, המקושרות זו לזו בקשרי הסתעפות. השליטה על הקישוריות בין יחידות הטקסט היא בידי המשתמש, והוא שבוחר את כיוון

ההתקדמות ואת הקישורים השונים. מפיק המסר מציע למשתמש מסלולי קישור שונים, שמתוכם המשתמש בוחר את מסלולי הקישור המתאימים למטרותיו. מאפיין זה של הטקסט הדיגיטלי מטשטש את ההבחנה בין קולט ומפיק, כי כל בחירה שהמשתמש מפעיל, משמעותה מעורבות בהפקת הטקסט.

מאפיין שני של שיח דיגיטלי - **קישוריות** - הוא פועל יוצא של המאפיין הראשון. הקישוריות מאפשרת קישור בין סוגות השיח השונות וקישור בינן לבין צורות ייצוג חזותיות ואורקוליות.

מאפיין שלישי נוגע בעיקר לרשת האינטרנט, שהיא בעלת **אופי ביזורי ושיתופי**. מאפיין זה הוא עיקר ייחודה ועצמתה של רשת האינטרנט, המזמנת שיח רב-משתתפים שמוביל ליצירת קהילת עניין/משתמשים, לעתים ללא כל מעורבות מתווכת. שיח שיתופי זה הוא לרוב דמוקרטי, ובו לכל משתתף זכויות וחובות שוות. זהו שיח כתוב-דבור, שמשלב שפה כתובה ושפה דבורה ושיש לו מוסכמות ייחודיות, כמו שימוש בקודים של צלמיות (איקונים) לציון רגשות, או מחרוזות של אותיות שמחליפות משפטים שלמים.